

MLADEN PLOVANIĆ

OSNIVANJE BORBENE GRUPE II. POMORSKOG OBALNOG SEKTORA I NJEN DOLAZAK NA VELEBIT GODINE 1944.

(Prilog istraživanju)

Prodor njemačkih trupa na područje senjskog, rapskog i paškog kotara na početku 1944. uvjetovao je veću reorganizaciju i razmještanje naših vojnih jedinica na čitavu velebitskom području. Budući da se jedinice iz sastava II. pomorskog obalnog sektora (POS), čija je komanda bila u Senju, nisu mogle održati na podvelebitskom obalnom i otočkom bližem području, morale su se povući u pravcu Dugog otoka. S njima su se povlačile i vojno-pozadinske komande (komande mjesta) kao i partijsko-politička i druga rukovodstva NOB-a.

Štab II POS-a o tome je izvijestio 20. siječnja Štab mornarice NOV Jugoslavije. Opisujući nadiranje njemačkih jedinica iz pravca Like, naznačio je da će komanda mjesta Jablanac biti smještena u Bribnju, a komanda mjesta Rab u Božavi.¹ Tenkovska jedinica, koja se nalazila u Senju, upućena je u Liku, odnosno Glavnom Štabu NOV i PO Hrvatske.

Već 22. siječnja Štab mornarice poslao je Štabu II. POS-a brzojav u kojem je naznačio njegove osnovne zadatke u novonastaloj situaciji. Istakao je da Štab II POS-a treba »održavati što češći kontakt sa otocima vašeg sektora i obalskim pojasom sa ciljem što bržeg povraćanja na prostor vašeg sektora«. U nastavku je ovaj zadatak detaljnije objašnjen, s naznakom da treba, u zajednici s komandom područja i organizacijama NOP-a, osnovati »grupe dobrih partizana i rukovodilaca i vraćati ih na prostor vašeg sektora, zbog pojačavanja našeg utjecaja na napuštenom prostoru, za postizanje što bolje kontrole na pomenutom prostoru i što iscrpnije prikupljanje podataka o neprijatelju«. Osobito je značajan završni dio brzojava koji ima ovaj sadržaj: »Ukoliko su već ostale izvjesne grupe sa tim zadacima, a ako to situacija dozvoljava, treba ih pojačavati i energično zahtijevati od njih sabotažne akcije na komunikacijama i sve one akcije koje su moguće«.²

Budući da komanda II POS-a, koja se smjestila u Luki na Dugom otoku, nije tada mogla uspješnije djelovati sjevernije od Senja (u pravcu Rijeke),

¹ Usp. Zbornik Dokumenta NOR, Tom VIII, k. 1, d. br. 171. U Senju se tada nalazila i Komanda primorskog područja kao i komanda mjesta Senj, koje su se povukle 19. siječnja u pravcu Alana i Zabukovca. U istom su se pravcu povukla i kotarska odnosno gradska rukovodstva NOB iz Senja.

² Usp. isto, d. br. 175.

plan je svog djelovanja usmjerila na velebitsko obalno područje, kao i na otoke Krk, Rab i Pag. Na taj je način trebalo na Velebitu, pogotovu u predjelu od Jablanca do Karlobaga i sjeveroistočnije u pravcu Like (a sve je to bilo senjsko kotarsko područje), opet organizirati partizanske jedinice za borbu protiv neprijatelja.

Na velebitskom je području ostao i dio članova KK KPH za kotar Senj, koji su ubrzo nakon dolaska Nijemaca također poduzimali neke mjere u istom pravcu. Zbog toga je i sekretar komiteta Oren Ružić posjetio na Dugom otoku Štab II POS-a, pa su pripreme za osnivanje borbene jedinice na Velebitu od tada zajednički dogovarane i sprovedene.

Međutim, intenzitet djelovanja njemačkih vojnih (kopnenih i pomorskih) jedinica u podvelebitskom predjelu i bližim otocima znatno je otežao, pa time i usporio, izvršavanje prethodno navedenih zadaća.

Spomenuli smo da su se vojnopozadinske komande Jablanca, Raba, Paga i Novalje, zajedno sa svim svojim borcima, povukle na Dugi otok, gdje su cdmah bile rasformirane, a ljudstvo prekomandirano na razne vojnooperativne i vojnopozadinske dužnosti u raznim mjestima slobodne Dalmacije, čak i na otoku Visu. Razumije se da je takva odluka mogla imati samo privremeno značenje. Naime, u tom se momentu još nije moglo pouzdanije ocijeniti — kada će se ovo ljudstvo moći vratiti na razne zadatke u velebitsko ili bliže otočko područje. Ipak, smatramo otvorenim pitanje: nije li već tada bilo moguće ostaviti manju borbenu grupu na Velebitu. Valja, međutim, istaknuti da se ostvarivanju tog zadatka pristupilo vrlo brzo, i čim je Štab mornarice NOVJ i Štab II POS-a ocijenio da je moguće operativno djelovati i u pravcu Velebita pa i na njemu, poduzete su mjere za osnivanje borbenih grupa, čije je borce trebalo prikupiti.

Prikupljanje boraca i osnivanje borbenih sredstava teklo je razmjerno brzo, pa je Štab II POS-a izvijestio 15. veljače da su »uputili partizanski odred od 30 drugova na Pag« sa zadatkom da, pored ostalog, »operativno i politički djeluje na Pagu, a po potrebi i situaciji i na Rabu i na obali od Karlobaga do Sv. Jurja«.³ Ova se grupa nije, međutim, uspjela probiti na Velebit, jer su Nijemci i ustaše često pretresali otok, a morski kanal kontrolirali plovnim jedinicama.

Štab II POS-a stalno je ispitivao mogućnost ostvarivanja spomenutog zadatka, u koju je svrhu osnovao novu borbenu jedinicu (grupu) koja je trebala biti upućena na Velebit. I, napokon je 15. travnja 1944. krenula na svoje borbeno područje, na Velebit.

O njenu je osnivanju i kretanju sačuvan vrijedan dokument, tj. kratke bilješke o nekim najvažnijim događajima, koje je neposredno bilježio jedan od njenih rukovodilaca, drug Ivan Ligatić.⁴

Prema Ligatićevu »dnevniku« i njegovu kasnije pisanom širem obrazloženju proizlazi da je borbena grupa II POS-a krenula iz Božave u pravcu Velebita dne 15. travnja u 1,20 sati, borbenim čamcem Junak. Istog su dana navečer stigli na Olib, odakle su 19. travnja krenuli jednom jedrilicom na Lun, na otoku Pagu. Budući da su morali čekati vezu za prebacivanje na Velebit, ostali su na otoku Pagu do 23. travnja. Tog su se dana navečer

³ Usp. isto, k. 2, d. br. 19.

⁴ Ivan Ligatić ustupio mi je fotokopiju svojih bilježaka, pisanih neposredno, iako ne svakog dana. I takve predstavljaju vrijedan povijesni izvor. Kasnije, na početku 1982, drug Ligatić je šire opisao niz događaja koje je zabilježio u svom »dnevniku« i tu mi je zabilježku (zapis) ustupio na korištenje. Na svemu mu se i na ovaj način zahvaljujem.

prebacili čamcem u selo Prizna pod Velebitom i 24. ujutru krenuli u pravcu Štokić—Dulibe, visoko na Velebitu.

Točan broj boraca ove grupe, u vrijeme kada je stigla na Velebit, nije poznat, a prema zapisu Ligatića kretao se između 16 i 20 pripadnika. Komandir borbene grupe bio je Mato Kalafatić,⁵ politički komesar Šime Crnić,⁶ a intendant Ivan Ligatić.⁷ Grupa je bila naoružana s dva puškomitraljeza, 7 engleskih šmajsera i puškama. Na Velebitu ih je dočekaao aktivist NOB-a drug Ivan Starčević, a uskoro su ju posjetili i drugi rukovodioci iz KK KPH Senj i drugih kotarskih rukovodstava.

Osnovne zadatke grupe već smo istakli. Međutim, za njihovo je izvršavanje trebalo grupu ojačati i s novim borcima, pa su odmah nakon dolaska na Velebit rukovodstvo grupe i neki politički aktivisti obišli nekoliko sela u pravcu Jablanca i na dobrovoljnoj osnovi mobilizirali još 10—12 boraca. Nakon toga su osnovana i dva voda u sastavu grupe,⁸ a uskoro i organizacija KPH od 7—8 članova, čiji je sekretar bio Šime Crnić.

Razmjerno bogata djelatnost ove grupe, kako vojnooperativna tako i politička pa i druga, tema je za posebnu obradu. Naznačimo samo neke vidove njena djelovanja.

Svakako su njene najvažnije zadaće bile — vojnooperativne akcije, koje je grupa povremeno izvodila na njemačke jedinice u pokretu duž Velebita, tj. njegovih padina prema moru, ili u nekim manjim garnizonima. Budući da je u to vrijeme bila na Velebitu i grupa engleskih komandosa, smještena uz borbenu grupu, neke su akcije izvodili zajedno. Spomenimo nekoliko akcija.

U noći 3/4. lipnja grupa je pilila tt stupove zapadno od Prizne.

23. lipnja jedan je vod borbene grupe napao kolonu Nijemaca u pokretu između Senja i Jablanca. Ubijen je jedan konj i ranjena dva vojnika.

Značajnija je akcija izvedena 14. srpnja zajedno sa savezničkim komandosima. Pripremljen je zajednički plan za napad na Jablanac, s tim da su — posredstvom komandosa koji su imali radio-stanicu i tim putem vezu sa svojom komandom — trebali u napadu sudjelovati i saveznički avioni, bombardirajući područje Jablanca.

Ova zanimljiva akcija (više je bila zanimljiva po organizaciji i planu nego uspjehu), pored nekih nedostataka u izvođenju, ipak je manifestirala zajedničko sudjelovanje naše borbene grupe, četiri saveznička komandosa i dva saveznička aviona. Svakako je sudjelovanje aviona bilo najimpresivnije, pogotovu zbog toga jer je to bila razmjerno mala vojna akcija koju je izvodila grupa od oko 35 boraca napadajući mali njemački garnizon.

Političko je značenje ove akcije bilo veliko jer je, pored ostalog, poslije nje još više intenzivirano osipanje njemačkih legionarskih jedinica na ovom području, čiji su pripadnici (pretežno Hrvati) sve više prelazili na našu stranu.

⁵ Mato Kalafatić, sudionik NOB-a u Bribiru od kraja 1941. U lipnju 1942. pristupio je u brijunsku partizansku jedinicu i do kapitulacije Italije obavljao je razne dužnosti na oslobođenom teritoriju u Vinodolu. Nakon kapitulacije Italije bio je na raznim vojnopozadinskim dužnostima.

⁶ Šime Crnić, rodom iz Grižana, sudionik je NOB-a od 1942.

⁷ Ivan Ligatić, rodom iz Bribira, sudionik je NOB-a od 1941. i bio je do dolaska na velebitsko područje na raznim dužnostima u raznim ustanovama i komandama NOB-a, odnosno NOV-a.

⁸ Prema zapisu I. Ligatića, vodnik tog voda bio je Rajko Rajačić, a politički delegat Milan Zigić, obojica iz Like. Vodnik II voda bio je Mato Marušić iz Grižana, a političkog delegata nije se mogao sjetiti (usp. b. 4).

Borbena je grupa sudjelovala i u izboru mjesta, gdje su saveznički avioni padobranima spuštali hranu i druge potrepštine za svoje komandose; u osiguravanju tog područja prilikom nadlijetanja aviona i spuštanja paketa; u organiziranju prebacivanja novih boraca iz Velebita na Pag; u osiguravanju raznih masovnih narodnih zborova itd. O njoj i njenoj aktivnosti češće je izvještavao i Štab II POS-a.⁹

Nije nam uspjelo utvrditi do kada je djelovala ova borbena grupa, a svakako do studenog 1944, pa možda i nešto duže. Naime, u to su vrijeme organizirane naše mornaričke pješadijske jedinice, u čiji je sastav ušla i ova borbena grupa, pa je — zbog zadataka pripremanih za konačno oslobođenje Hrvatskog primorja, kvarnerskih otoka i Istre — povučena na Olib.¹⁰

⁹ Tako je u izvještaju od 11. kolovoza izvijestio da »udarna grupa« djeluje na sektoru između Jablanca i Karlobaga, u jačini od 16 drugova, i da se s njom održava veza preko »engleske radio-stanice«. Dalje se navodi uspješna djelatnost grupe u postavljanju zasjeda Nijemcima. (Usp. ZDNOR, Tom VIII, k. 2, d. br. 155). Isti Štab je izvijestio 28. kolovoza 1944. da ova grupa ima 40 boraca (usp. isto, d. br. 184).

¹⁰ Pisac ovih redaka, krajem kolovoza 1944. godine, vraćajući se iz Visa u Hrvatsko primorje, prešao je preko Velebita i bio jedan dan pri ovoj borbenoj jedinici. Sjećam se da me najviše impresionirala suradnja i izuzetno dobri odnosi naših boraca i savezničkih komandosa. Zapovjednik komandosa bio je, čini mi se, jedan kapetan (prije desetak godina zabilježio sam da se zvao Stoks ili Stons, ali ni jedno od tih prezimena ne mora biti točno), inače vrlo komunikativan. S obzirom na dužnost koju sam tada obavljao, bila mi je prilično dobro poznata dislokacija njemačkih trupa u Hrvatskom primorju. Stupivši u dodir sa spomenutim kapetanom, prepričao sam mu — jasno, uz prevodioca druga Grgu Rukavinu — što sam znao o njemačkim jedinicama. Njega je, međutim, osobito zanimala tvornica torpeda i rafinerija nafte u Rijeci. Na njegov zahtjev napravio sam mu skicu Rijeke s oznakom položaja tih dviju tvornica, uz objašnjenje — koji je pravac leta aviona najpovoljniji za uspješno bombardiranje. Kapetan je bio vrlo zadovoljan, mnogo se zahvaljivao (u znak zahvale dao mi je nekoliko kutija cigareta) i uvjeravao me da će još istog dana poslati brzojav svojoj komandi i tražiti bombardiranje Rijeke, odnosno navedenih tvornica. Poznato mi je da su saveznički avioni kasnije bombardirali razne tvorničke objekte u Rijeci, što ne znači da je to bilo na zahtjev spomenutog kpaetana, jer smo mi dostavljali o tim pitanjima podatke Glavnom štabu Hrvatske i na drugi način. Ipak, ne treba isključiti mogućnost da je i zahtjev spomenutog kapetana pridonio odluci savezničkih komandi za bombardiranje riječkog tvorničkog predjela.